

Torsdag 24. februar 1994

Aftenposten

Sidene 13-24

BAKGRUNN • KULTUR

2

Sovjetlederen Vladimir Iljitsj Lenin på paradeseng like etter sin død i januar 1924, 53 år gammel. Hans ansiktshud var da arret og rynket og tydelig preget av lang tids sykdom, og lamelse fra mars året før.

«Kommissjonen for forevigelse av Lenins minne» har forskjønet ansiktet hver 18. måned. Professor Ilja Sbarskij forteller at vedlikeholdsmetodene ikke lenger er tilstrekkelige. Bildet til høyre er tatt i fjor.

LENIN

PER EGIL HEGGE
NTB/SIPA PRESS (foto)

Å begrave Vladimir Iljitsj Lenin, Sovjetstatens grunnlegger, kan bli et vanskelig prosjekt for Russlands regjering, over 70 år etter at han sovnet inn.

Men president Boris Jeltsin har bebudet at revolusjonslederen skal få sitt siste hvilested ved siden av sin mor i St. Petersburg, noe han også selv ønsket. Også fordi køen foran Lenin-mausoleet på Den røde plass har vært et fast innslag i bybildet i hovedstaden, vil jordfestelsen i den by som ikke lenger bærer Lenins navn, få symbolstatus som den endelige begravelse av 75 års kommuniststyre. Det forutsetter at det blir politisk mulig å gjennomføre den.

Kort tid etter Lenins død 21. januar 1924 besluttet kommunistpartiets politbyrå at førerens legeme skulle bevaras. Forslaget kom fra sjefen for det hemmelige politi, Feliks Dzerzjinskij, og han nedsatte «Kommissjonen til forevigelse av Lenins minne». Den umiddelbare årsaken var de lange køene av mennesker som ville vise den avdøde revolusjonslederen den siste ære.

Stalins tale

Men grunnlaget for dette høyst umarxistiske skritt var lagt i den eiddommelige, sterkt religiøse tale som partiets generalsekretær, Josef Stalin,

Da Krupskaja senere opponerte mot Stalins politikk under terrorren i 1930-årene, ba Stalin henne tie stille, «ellers skal vi utpeke en annen Lenin-enke.» Lederens privatliv, blant annet hans mangeårige forbindelse med den belgisk-fødte revolusjonære Inessa Armand, var slik at selv en mindre kreativ historikermåte enn Stalin nok kunne ha klart det. Krupskaja gikk bort i 1939.

«Ikke formålstjenlig»

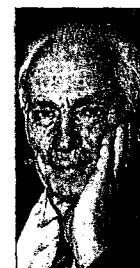
Etter at Stalin døde i mars 1953, ble han lagt ved Lenins side i mausoleet på Den røde plass like ved Kreml-muren. Der lå han til november 1961. Da besluttet den 22. partikongress at det ikke lenger var «formålstjenlig» å ha Stalin ved Lenins side. Mausoleet ble sperret på grunn av «reparasjon». Stalins lik ble fjernet og begravet ved siden av andre fremstående kommunister.

Vedtaket ble fattet umiddelbart etter et selsomt innlegg av en av Lenins medarbeidere helt fra eksilperioden i Genève, D. A. Lasurkina. Hun fortalte forsamlingen – som blant andre inkluderte den 30-årige ungkommunistlederen Mikhail Gorbatsjov fra Stavropol – at hun alltid har Lenin i sitt hjerte. «Og i går rådførte jeg meg med ham, det var som om han sto levende foran meg og sa: Det er ubehagelig for meg å ligge ved siden av Stalin, som har voldt partiet så mye ulykke.»

i jorden etter 70 år

Fem menn vedlikeholder liket hver 18. måned

Professor Ilja Sbarskij.

høyre øre.

En vedlikeholdsoperasjon på Lenins jordiske levninger i mausoleet i Moskva utføres hver 18. måned av en ekspertgruppe på fem personer, forteller professor Ilja Sbarskij. Hans far var med på å utarbeide metoden for bevaring av Lenins lik. Det viser nå tegn på oppløsning, særlig på halsen under

Gummidrakt

107519

bold 18. januar 1924. Den største, 2014

sen. Her er det ikke vanskelig å se at Stalin var tidligere teologisk student, som 19-åring var han blitt utvist for revolusjonær virksomhet fra presteseminaret i Baku våren 1899. Men noe hadde han lært i sine fem problematiske og opprørske år ved denne institusjonen.

«Da kamerat Lenin forlot oss, innpødet han oss at vi skulle verge partiets enhet som vår egen gøyenhet. Vi lover deg, kamerat Lenin, at vi ærerikt skal overholde dette ditt bud...»

Som i en liturgi med bruk av stemningsskapende, gammelmødige uttrykk gjentok og gjentok han et ord som betyr både bud, testament og testamente i religiøse sammenhenger. Lederen skulle gjøres til ikon, og Stalin skulle være den ypperste prest.

Belastet forhold

Lenins enke, Nadesjda Krupskaja, ønsket ikke at hennes mann skulle æres på denne måten. Bygg skoler og barnehaver, sa hun. Hun kjente de marxistiske skrifter like godt som Stalin, for ikke å snakke om hva hun visste om Lenins eget forhold til alt som smakte av religion og seremoniell. Det gjorde de andre lederne også: Bare fire år tidligere, 22. april 1920, gikk en ilter Lenin på gangen under et politbyråmøte da kameratene ville hyde ham på hans 50-årsdag. Men i 1924 hadde Stalin minst like mye bruk for den døde som for den levende Lenin. Det blekrøde marmormausoleet sto ferdig i 1929.

Krupskajas forhold til Stalin var svært belastet: Ett av Lenins aller siste brev i mars 1923, før han ble rammet av det nest siste, lammende hjerneslaget, var en flammende, bitter reprimande til Stalin fordi han hadde fornærmet Krupskaja og brukt bannord i telefonen. Dette brevet ble ikke funnet før Stalin var død 30 år senere; det lå innerst i en av hans skrivebordsskuffer i Kreml. Noen uker før hadde Lenin diktert et tillegg til sitt testament, hvor han ba om at Stalin måtte fjernes fra stillingen som generalsekretær fordi han var en grobian.

Attentatet

I Lenins levetid nådde gudedyrkelsen ikke de samme høyder som under Stalin. Men spesielt etter et attentat 30. august 1918, da Lenin ble livstruende såret, fikk han en mer opphøyet status.

Anarkisten Fanni Kaplan rammet ham med to av tre skudd. Den ene kulen traff ham i halsen og ble liggende for nær den store halspulsåren til at legene våget å fjerne den. Den hindret en del av blodtilførselen til hjernen, påførte ham vedvarende sterke anfall av hodepine og medvirket sannsynligvis til hjerneblødningene som lammet ham og antagelig forkortet hans liv. Men i første omgang kom han seg overraskende kvikt den høsten, og det gjorde sitt til at han ble hevet over de vanlige dødelige i propagandaen. Kaplan ble dømt til døden og summarisk henrettet kort etter attentatet, og en terrorbølge brøt løs.

Flyttet tidligere

Når Lenins legeme formodentlig snart blir flyttet til det siste hvilested, er det ikke første gang det tas ut av mausoleet. Ilya Sbarskij, som har hatt ansvaret for vedlikehold av Lenins jordske levninger, har fortalt at politbyrået den 3. juli 1941 besluttet å evakuere dem til Tjumen i Vest-Sibir. Dette var knapt to uker etter det tyske angrepet på Sovjetunionen, og samme dag som Stalin holdt sin radiotale til det russiske folk. Det var første gang han lot høre fra seg etter den tyske innmarsjen. I dag er Tjumen ett av Russlands rikeste oljefelter, dengang var det så avsides at det ikke var tenkelig som tysk bombemål.

Kisten med Lenins lik ble utstyrt med spesielle støtdempere, og Sbarskij's far, han selv, og professorene Sinelnikov og Mordatsjov holdt turmusvakt under transporten, som tok fire dager. Ifølge Sbarskij ble legemet grundig «reparert» i Tjumen og var i bedre forfatning da det kom tilbake til Moskva i mars 1945 enn det var da det ble evakuert.

Under klærne er Lenin iført en spesiell vannett gummidrakt, og den kjemiske oppløsningen som bevarer liket, helles inn i denne drakten. Den består av en blanding av kaliumasetat og glyserin og hindrer at huden tørker inn. Merker som kan tyde på at tidens tann tærer, fjernes ved hydrogensulperdioksyd.

Ilya Sbarskij ble rekruttert til dette arbeidet i 1934 sammen med den senere professor Sinelnikov. I 1952 ble Sbarskij's far arrestert under jødeforfølgelsene, men slapp ut i desember 1953. Han døde knapt ett år senere.

Hjerne fjernet

Lenins hjerne ble fjernet under obduksjonen i 1924 og har vært gjenstand for et spesielt studium med sikte på å finne en fysiologisk årsak til revolusjonslederens intellektuelle kraft. Den har siden vært oppbevart på et institutt for hjerneforskning. Prosjektet har ikke brakt noen ny innsikt, opplyser en av hjerneforskerne nylig.

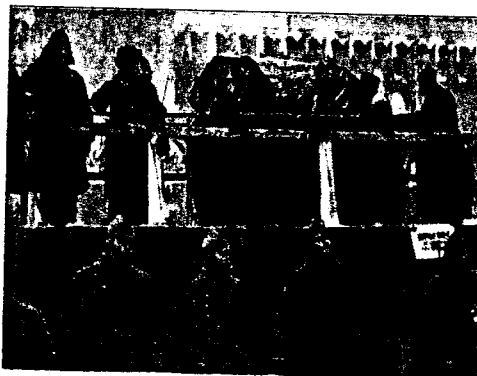

OPPLØSNING: Ingenting værre øvig. Lenins balsamerte legeme viser i dag tegn på forråtnelse: Hendene er dekket med blåaktige flekker, som også synes bak ørene og i nakken. Ifølge professor Sbarskij mangler trolig mausoleet kostbare, tidligere importerte stoffer til vedlikehold av liket.

RESTITUERT: Lenin (i midten) på Den røde plass i Moskva 25. mai 1919. Ni måneder tidligere hadde han vært utsatt for et attentat og fikk livstruende skader. Foto: NTB

PROVISORISK: Lenins bår føres inn i det provisoriske mausoleet 29. januar 1924, åtte dager etter at han døde. Det blekrøde marmormausoleet sto ferdig fem år senere.

LAMMET OG STUM: Lenin i rullestol, lam i høyre side og ute av stand til å snakke. Bildet må være tatt mellom 10. mars 1923 og 20. januar 1924.

KORT ÅPNINGSTID: Keen foran Lenin-mausoleet var et fast innslag i bybildet i Moskva. Delvis var den «kunstig»: Åpningstiden var begrenset til noen få timer midt på dagen.

